

مسئولیت ناشی از افعال حیوانات

حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر محمد مصدق، عضو هیئت علمی دانشگاه و معاون اول قوه قضاییه

چکیده

در طول تاریخ حیوانات با اهداف و کاربردهای مختلف در مالکیت، تصرف و یا در تعامل با انسان‌ها بوده‌اند. افعال حیوانات نیز در موارد بسیاری مخاطره‌آمیز بوده و موجبات قتل و یا ایراد جراحت و به طور کلی آسیب به اشخاص و یا اموال را فراهم آورده است و امری اجتناب‌ناپذیر است.

امروزه نیز پدیده نگهداری حیوانات در منزل با عنوان حیوانات خانگی، موجب حضور حیوانات در اماکن خصوصی و عمومی شده و تعامل و ارتباط بیشتر مردم با حیوانات را سبب شده است که در افزایش تعداد آسیب‌های ناشی از افعال حیوانات مؤثر بوده است. نظام حقوقی ایران به تبع احکام فقهی، هم در قانون مدنی و هم در قوانین کیفری مقرراتی در خصوص مسئولیت مالک و یا متصرف حیوانات وضع نموده است. کشورهای مختلف نیز به دلیل اهمیت موضوع، مقرراتی در این خصوص دارند؛ به عنوان نمونه می‌توان به ماده ۱۲۴۳ قانون مدنی فرانسه اشاره نمود که مقرر می‌دارد: «مالک حیوان یا کسی که از آن استفاده می‌کند، در طی مدتی که حیوان در اختیار او قرار دارد مسئول زیان‌های وارده توسط حیوان است، چه حیوان تحت نگهداری او باشد و چه اینکه سرگردان باشد و یا فرار کرده باشد». در ایران نیز مقنن در ماده ۳۳۴ قانون مدنی در مبحث تسبیب؛ به مسئولیت مالک یا متصرف حیوان اشاره دارد. هر چند در حقوق فرانسه مسئولیت مالک یا محافظ مبتنی بر نظریه نگهداری است و محافظ و نگهدار جز با اثبات قوه قاهره از مسئولیت رها نمی‌شود، اما قانون مدنی ایران در فرض اثبات تقصیر، مالک یا متصرف را مسئول می‌داند. قانون‌گذار آخرین اراده خود را در خصوص مسئولیت ناشی از فعل حیوانات در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و در قالب ۴ ماده (مواد ۵۲۲ تا ۵۲۵) بیان داشته است. بدیهی است تعدد قوانین در این خصوص، همچون قانون مجازات اسلامی، قانون مدنی و قانون مسئولیت مدنی و تعدد قواعد فقهی همچون قاعده «اتلاف» و «تسبیب» موجب اختلاف در فهم و استنباط صحیح در خصوص موضوع خواهد شد.

از این‌رو مقاله حاضر با تأکید بر مبانی فقهی و با رویکردی کاربردی، مسائل مختلف مربوط به هر یک از مواد قانونی را در قالب چهار گفتار مورد بررسی و تحلیل قرار داده است.

واژگان کلیدی: ضمان، تقصیر، حیوان

گفتار اول: تقصیر متصرف حیوان

در مواردی که متصرف حیوان احتمال حمله حیوان را می‌دهد، لازم است از آن محافظت نماید؛ اما در مواقعی این محافظت از سوی متصرف حیوان صورت نمی‌گیرد و فعل حیوان موجب خسارت می‌شود؛ مقنن در ماده ۵۲۲ قانون مجازات اسلامی به این موضوع پرداخته است. همچنین در این ماده حکم حالتی که متصرف از حمله حیوان آگاه نباشد را بیان نموده است.

ماده ۵۲۲ قانون مجازات اسلامی اشعار می‌دارد: «متصرف هر حیوانی که از احتمال حمله آن آگاه است باید آن را حفظ نماید و اگر در اثر تقصیر او، حیوان مزبور به دیگری صدمه وارد سازد ضامن است ولی اگر از احتمال حمله حیوان آگاه نبوده و عدم آگاهی ناشی از تقصیر او نباشد، ضامن نیست» و در اولین تبصره نگهداری حیوانی که شخص توانایی حفظ آن را ندارد، تقصیر محسوب نموده و در تبصره دوم ماده نگهداری هر وسیله یا شیء خطرناکی که دیگران را در معرض آسیب قرار دهد و شخص قادر به حفظ و جلوگیری از آسیب‌رسانی آن نباشد، مشمول حکم تبصره (۱) این ماده دانسته است.

قانون‌گذار سابقاً در مواد ۳۵۷ تا ۳۵۹ قانون مجازات اسلامی (۱۳۷۰) احکامی مشابه ماده ۵۲۲ وضع کرده بود؛ به عنوان مثال در ماده ۳۵۷ آمده بود: «صاحب هر حیوانی که خطر حمله و آسیب رساندن آن را می‌داند باید آن را حفظ نماید و اگر در اثر اهمال و سهل‌انگاری موجب تلف یا خسارت گردد صاحب حیوان عهده‌دار می‌باشد و اگر از حال حیوان که خطر حمله و زیان

رساندن به دیگران در آن هست آگاه نباشد یا آنکه آگاه باشد، ولی توانایی حفظ آن را نداشته باشد و در نگهداری او کوتاهی نکند، عهده‌دار خسارتش نیست».

همچنین در ماده ۳۵۸ به موضوع دفاع در مقابل حیوان پرداخته بود و اشاره داشت: «هرگاه حیوانی به کسی حمله کند و آن شخص به عنوان دفاع از خود به مقدار لازم او را دفع نماید و همین دفاع موجب مردن یا آسیب دیدن آن حیوان شود شخص دفاع کننده ضامن نمی‌باشد و همچنین اگر آن حیوان را از هجوم به نفس یا مال محترم به عنوان دفاع به مقدار لازم بازدارد و همین کار موجب تلف یا آسیب او شود عهده‌دار نخواهد بود». در تبصره ماده موصوف نیز آمده بود، هرگاه در غیر مورد دفاع یا در مورد دفاع بیش از مقدار لازم به آن آسیب وارد شود شخص آسیب‌رساننده ضامن می‌باشد.

در ماده ۳۵۹ نیز سهل‌انگاری و کوتاهی مالک حیوان مورد تقنین قرار گرفت و مقنن اشعار می‌داشت: «هرگاه با سهل‌انگاری و کوتاهی مالک، حیوانی به حیوان دیگر حمله کند و آسیب برساند مالک آن عهده‌دار خسارت خواهد بود و هرگونه خسارتی بر حیوان حمله‌کننده و مهاجم وارد شود کسی عهده‌دار آن نمی‌باشد».

حالی‌ه با تصویب ماده ۵۲۲ قانون مجازات اسلامی، مواد اخیرالذکر منسوخ می‌باشد؛ اما نکاتی در خصوص ماده ۵۲۲ قانون مجازات اسلامی قابل توجه است و این ماده نسبت به ماده ۳۵۷ قانون سابق نوآوری‌هایی دارد.

نخست آنکه، در قانون سابق از عبارت «صاحب حیوان» استفاده شده بود؛

در حالی که این ماده از عبارت «متصرف حیوان» استفاده کرده است که اعم از مالک و غیر آن است.

نکته دیگر آن است که در قانون سابق صرف عدم آگاهی از حال حیوان در خصوص خطر آسیب رساندن به دیگری، رافع مسئولیت بود؛ در حالی که در این ماده عدم آگاهی مشروط به عدم تقصیر رافع مسئولیت است.

همچنین در قانون سابق عدم توانایی در حفظ حیوان رافع مسئولیت بود؛ در حالی که در این ماده نگهداری از حیوانی که قدرت نگهداری آن را ندارد تقصیر محسوب می‌شود.

قابل توجه آنکه تبصره ۲ این ماده مبنی بر اینکه «نگهداری هر وسیله یا شیء خطرناکی که دیگران را معرض آسیب قرار دهد و شخص قادر به حفظ و جلوگیری از آسیب‌رسانی آن نباشد مشمول حکم تبصره یک این ماده است» موضوع جدیدی است.

در خصوص ماده مورد بحث پرسشی که ممکن است مطرح شود این است که چنانچه برخورد وسایل نقلیه موتوری با شترانی که در جاده رها هستند، منجر به فوت و مصدومیت سرنشینان و رانندگان شود و مالک شترها نیز شناسایی نشود؛ آیا با توجه به مواد قانونی از جمله مواد مربوط به قانون بیمه اجباری، خسارات وارده به شخص ثالث در اثر حوادث ناشی از وسایل نقلیه مصوب ۱۳۹۵ به جهت تقصیر مالک حیوان در رها کردن و عدم کنترل وی و شناخته نشدن وی، دیه از صندوق تأمین خسارت‌های بدنی و یا بیت‌المال قابل پرداخت می‌باشد؟

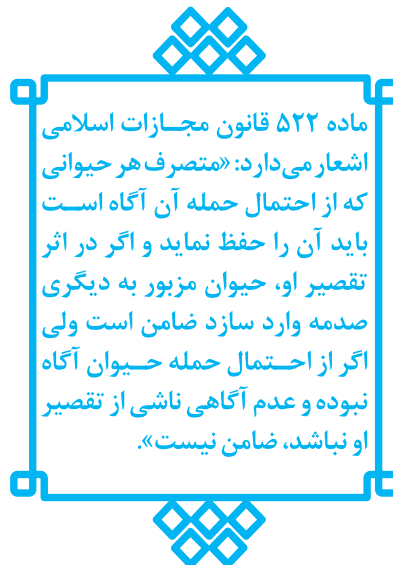
در پاسخ باید گفت در این فرض که راننده و سرنشینان وسیله نقلیه موتوری در اثر برخورد با شتر، مصدوم یا فوت شده‌اند،

با توجه به تعریف «حوادث» در بند «ب» ماده یک قانون بیمه اجباری، خسارات وارده به شخص ثالث در اثر حوادث ناشی از وسیله نقلیه و نیز تعریف شخص ثالث در بند «ت» همین ماده، در صورت عدم تقصیر راننده وسیله نقلیه و اینکه مسبب حادثه مالک یا مالکان حیوان بوده که شناخته نشده‌اند، با عنایت به مواد ۱۶ و ۲۱ قانون مذکور، پرداخت خسارت بدنی راننده و سرنشینان آن، به عهده صندوق تأمین خسارت‌های بدنی است.

اداره حقوقی قوه قضاییه در پاسخ به این سؤال که اگر صاحب حیوان شخص مجنون باشد چه کسی مسئول خسارات ناشی از رفتار حیوان است؛ این گونه اظهار نظر کرده است: «شخص مجنون که فاقد مسئولیت اعمال خود می‌باشد به لحاظ زوال عقل و شعور در حکم کسی است که آگاهی و توانایی و حفظ و نگهداری حیوان را نداشته است؛ بنابراین مسئول پرداخت خسارت وارد شده نخواهد بود»^(۱).

لازم به ذکر است این ماده و مواد مشابه در مقام بیان موضوع ضمان است؛ اما در خصوص مسئولیت کیفری مرتکب، باید بر اساس عمومات عمل شود؛ بنابراین از این ماده عدم مسئولیت کیفری در صورت ثبوت ضمان استفاده نمی‌شود. سؤال دیگر قابل طرح این است که چنانچه راننده خودرو در برخورد با حیوانی که در جاده رها شده فوت کند، چه کسی مسئول پرداخت دیه است؟ به نظر می‌رسد اگر بی‌احتیاطی راننده اتومبیل موجب تصادف و فوت وی شود، جهتی برای پرداخت دیه از بیت‌المال نیست؛ ولی اگر بی‌احتیاطی از جانب صاحب حیوان باشد که آن را در خیابان و جاده اصلی رها کرده و برای

بردن و دور کردن حیوان اقدامی نکرده است، صاحب حیوان از باب تسبیب مسئول پرداخت دیه است و چنانچه راننده اتومبیل و صاحب حیوان هر دو بی‌احتیاطی کرده باشند، در این صورت صاحب حیوان مسئول پرداخت نصف دیه است.

گفتار دوم: مأذون بودن آسیب دیده از سوی متصرف ملک

حکم حالتی که شخصی، دیگری را به منزل خویش دعوت کند و حیوانی که در آن منزل است آسیبی به دعوت شونده وارد کند، در ماده ۵۲۳ قانون مجازات اسلامی مورد تقنین قرار گرفته است. ماده ۵۲۳ قانون مجازات اسلامی اشعار می‌دارد: «هرگاه شخصی با اذن کسی که حق اذن دارد، وارد منزل یا محلی که در تصرف اوست گردد و از ناحیه حیوان یا شیء که در آن مکان است صدمه و خسارت ببیند، اذن دهنده ضامن است، خواه آن شیء یا حیوان قبل از اذن در آن محل بوده یا بعداً در آن قرار گرفته باشد و خواه اذن دهنده نسبت به آسیب‌رسانی آن علم داشته باشد، خواه نداشته باشد.

تبصره- در مواردی که آسیب مستند به مصدوم باشد مانند آنکه وارد شونده بداند حیوان مزبور خطرناک است و اذن دهنده از آن آگاه نیست و یا قادر به رفع خطر نمی‌باشد، ضمان منتفی است». در خصوص این ماده نکاتی قابل توجه است:

۱- به لحاظ سابقه تقنینی قانون‌گذار در ماده ۳۶۰ قانون مجازات اسلامی (۱۳۷۰) در حکمی مشابه ماده ۵۲۳ قانون مجازات اسلامی جدید مقرر کرده بود: «هرگاه کسی با اذن وارد خانه کسی بشود و سگ خانه به او آسیب برساند صاحب خانه ضامن می‌باشد خواه آن سگ قبلاً در خانه بوده یا بعداً وارد شده باشد و خواه صاحب‌خانه بداند که آن حیوان او را آسیب می‌رساند و خواه نداند».

۲- در این ماده صرفاً به یک نوع از حیوان اشاره می‌شد؛ در حالی که ممکن است حیوانات مختلفی وجود داشته باشند که مقنن در ماده ۵۲۳ از لفظ عام حیوان به طور کلی استفاده کرده است. همچنین ماده ۳۶۰ قانون مجازات اسلامی سابق به «خانه» اشاره می‌کرد، در حالی که «خانه» موضوعیت نداشته و مقنن در ماده ۵۲۳ با استفاده از لفظ «محل» تمام اماکن را شامل آن دانسته است.

۳- این ماده در مقام بیان آن است که هرگاه شخصی، دیگری را به منزل خود دعوت کند و حیوانی که در منزل است به میهمان آسیب وارد کند، صاحب‌خانه مطلقاً ضامن است؛ مگر اینکه آسیب مستند به میهمان باشد، مانند آنکه وی از خطرناک بودن حیوان مطلع بوده، در حالی که صاحب‌خانه از خطرناک بودن حیوان آگاهی نداشته باشد.

مجازات اسلامی به این موضوع اشاره دارد. در ماده ۵۲۴ قانون مذکور آمده است: «هرگاه کسی که سوار حیوان است آن را در معابر عمومی یا دیگر محل‌های غیرمجاز متوقف نماید، در مورد تمام خسارت‌هایی که آن حیوان وارد می‌کند و مستند به فعل شخص مزبور می‌باشد، ضامن است و چنانچه مهر حیوان در دست دیگری باشد، مهارکننده به ترتیب فوق ضامن است».

حکم ماده ۵۲۴ قانون مجازات اسلامی حکم جدیدی نیست و قانون‌گذار در ماده ۳۶۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ در حکمی مشابه این ماده مقرر کرده بود که: «هرگاه کسی که سوار حیوان است حیوان را در جایی متوقف نماید ضامن تمام خسارت‌هایی است که آن حیوان وارد می‌کند».

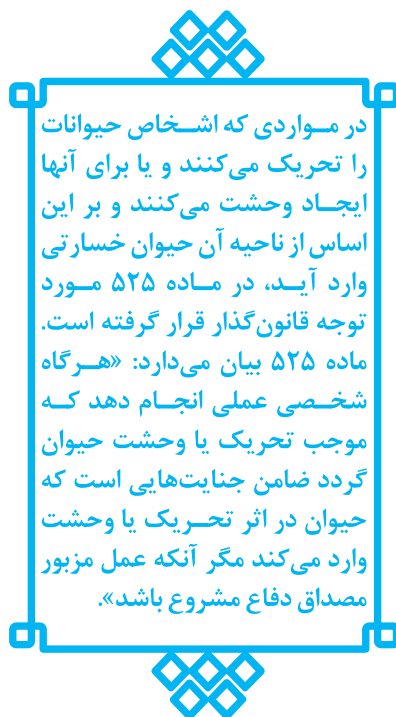
در خصوص این ماده نکاتی قابل ذکر است که شامل موارد ذیل است:

۱- حکم این ماده می‌تواند مصادیق تسبیب در اتلاف مال غیر باشد؛ لیکن ذکر آن در بحث جنایات از آن جهت است که عمل هر کسی که به هر نحوی موجب از بین رفتن مال غیر می‌شود، در صورت عمدی و با سوءنیت بودن جرم است و اگر ناشی از سهل‌انگاری باشد، تنها موجب ضمان است.

۲- این ماده در خصوص موردی صحبت می‌کند که حیوان در جایی متوقف شده باشد؛ لیکن ایستادن یا در حال حرکت بودن حیوان موضوعیت ندارد و حکم همان است که در این ماده بیان شده است.

۳- سوار بر حیوان بودن که در ماده ۵۲۴ آمده است، برای تحقق ضمان موضوعیت ندارد و تحقق مسئولیت منوط بر اثبات سوار بودن متصرف قبل از توقف نیست.

تأثیری در تحقق مسئولیت وی ندارد و در اینجا مسئولیت منوط به اثبات واحراز تقصیر اذن دهنده نیست. در این قسمت از ماده ۵۲۳ قانون موصوف با قسمت اخیر ماده ۵۲۲ آن قانون تفاوت وجود دارد و در ماده ۵۲۲ قانون مذکور، تحقق ضمان منوط به آگاهی متصرف حیوان به حمله و آسیب‌رسانی آن حیوان است؛ اما ماده ۵۲۳ قانون مجازات اسلامی صرفاً ضمان اذن دهنده به ملک را مورد توجه قرار داده و شرط علم و آگاهی به حالت خطرناک حیوان، برای تحقق ضمان لازم نیست.

گفتار سوم: متوقف نمودن حیوان در محل‌های غیرمجاز

در مواردی که اشخاص حیوانی را در محلی غیرمجاز متوقف و یا نگهداری نمایند و در این فرض صدمه یا آسیب به دیگری از ناحیه آن حیوان ایجاد شود، در شرایطی متضمن مسئولیت برای متصرف حیوان خواهد بود. ماده ۵۲۴ قانون

۴- به نظر می‌رسد قانون‌گذار به جای استفاده از حرف «و» در متن ماده در این قسمت که اشاره دارد: «... صدمه و خسارت ببیند...» به لحاظ اینکه صدمه به بدن اشخاص وارد می‌شود و خسارت معنای عام دارد می‌توانست از لفظ خسارت به تنهایی استفاده کند، هر چند بدیهی است برای تحقق ماده هر یک به تنهایی کفایت می‌کند.

۵- برای تحقق ماده ۵۲۳ قانون مجازات اسلامی لازم نیست اذن دهنده برای ورود شخص به ملک، خود مالک یا متصرف حیوان نیز باشد، بلکه در این ماده آنچه مورد توجه قرار گرفته این است که آسیب‌دیده با اذن وارد محلی شده باشد و در آن محل از ناحیه حیوانی آسیب ببیند.

۶- ماده ۵۲۳ قانون مجازات اسلامی علاوه بر اینکه حکم آسیب حیوان به اشخاص را مشخص کرده است، با به کار بردن واژه «شیء» به حکم آسیب ناشی از شیء موجود در محلی که شخص با اذن به آنجا رفته نیز پرداخته است. لازم به ذکر است برخی از کشورها همانند فرانسه، حیوان را به مثابه شیء همچون ساختمان و غیره در نظر گرفته و مسئولیت ناشی از فعل شیء را هم شامل حیوان و هم شامل اشیاء مثل ساختمان می‌دانند. در حقوق فرانسه حیوانات را به مثابه اشیاء جاندار می‌دانند. در خصوص شیء باید توجه داشت شیء ممکن است جامد، مایع، گاز، امواج، تشعشعات و غیره نیز باشد؛ بنابراین هر شیء خواه منقول یا غیرمنقول مشمول تعریف شیء خواهد بود.

۷- علم یا جهل اذن دهنده به اینکه حیوان آسیب‌رسان محسوب می‌شود یا خیر و ممکن است آسیب وارد کند یا خیر،

۴- مقنن با به کار بردن عبارت «سوار حیوان» یک مصداق را مورد توجه قرار داده است؛ اما این مصداق صرفاً یک مصداق بوده و نه تنها سوار بر حیوان بودن شرط تحقق ماده ۵۲۴ قانون مجازات اسلامی نیست، بلکه قابلیت سوار داشتن حیوان نیز شرط نیست؛ به عنوان مثال ممکن است گربه یا سگ که قابل سواری دادن نیستند در محل عمومی متوقف شوند و صدمه‌ای را به شخصی وارد کنند. از این رو هر حیوانی اعم از حیوان با قابلیت سوار بر آن شدن یا غیر از آن مشمول ماده موصوف خواهد بود.

۵- منظور از محل‌های غیرمجاز، محلی است که امکان نگهداری و یا عبور دادن حیوان در آن جایز نیست.

۶- شرط «مستند به فعل شخص مزبور می‌باشد» که در ماده ۵۲۴ ذکر شده است، شرط جدیدی نیست و تحقق ضمان با توسل به قواعد اتلاف و تسبیب خواهد بود، لذا مشخص نیست منظور از فعل شخص، چه فعلی است؛ آیا فعل متوقف کردن حیوان (هرچند متوقف کردن موضوعیت ندارد) مد نظر است و بدیهی است که از سوی متصرف آن حیوان است، لذا خلاف این عبارت هیچ خللی به معنای این ماده ایجاد نخواهد کرد. به این ترتیب چنانچه عبارت موصوف حذف شود و ماده ۵۲۴ این گونه باشد: «... در تمام خسارت‌هایی که آن حیوان وارد می‌کند، ضامن است». هیچ خللی به حکم ماده ۵۲۴ قانون مجازات اسلامی وارد نخواهد کرد.

۷- قسمت دوم ماده ۵۲۴ قانون مجازات اسلامی ناظر به حالتی که حیوان از زمره حیوانات سواری باشد و یا به عبارت دیگر، بر حیوان، سواری وجود داشته باشد و شخص دیگری بر جزء شخص سوار بر حیوان، عهده‌دار مهار آن حیوان باشد؛ حال چنانچه در این فرض خسارتی حاصل آید مهار کننده ضامن خواهد بود.

گفتار چهارم: حکم آسیب ناشی از تحریک یا ایجاد وحشت برای حیوان

زدن حیوان از تحریک و وحشت حیوان استفاده کرده است. بدیهی است زدن حیوان نیز قسمتی از وحشت و یا تحریک حیوان محسوب می‌شود؛ بنابراین وحشت و تحریک اعم از زدن حیوان و یا تحریک و وحشت به نحو دیگری به جز زدن خواهد بود.

لازم به ذکر است عنصر مادی این جرم هر رفتاری است که موجب تحریک حیوان شود و اطلاق این ماده حاکی از آن است که میان فرضی که حیوان در اختیار دیگری است یا غیر آن تفاوتی نیست و همچنین هدف ضارب ملاک تحقق مسئولیت نخواهد بود.

نکته مهمی که در این ماده به آن پرداخته شده آن است که تحریک و یا ایجاد وحشت چنانچه مصداق دفاع مشروع باشد برای تحریک کننده حیوان ایجاد مسئولیت نخواهد کرد. احراز شرایط دفاع مشروع در ماده ۱۵۶ قانون مجازات اسلامی آمده است؛ بنابراین لازم است تمام شرایط از قبیل ضرورت در ارتکاب رفتار جهت دفع خطر یا تجاوز، مستند بودن رفتار به قرائن معقول و خوف عقلایی و غیره احراز شود.

نکته دیگر نیز آنکه جنایتی که از ناحیه حیوان بر اثر تحریک یا ایجاد وحشت رخ می‌دهد، ممکن است نسبت به خود تحریک کننده حیوان و یا ایجاد وحشت کننده آن حیوان باشد و یا ممکن است نسبت به سایر اشخاص که در ایجاد تحریک یا وحشت نقشی ندارند، صورت گیرد.

در مواردی که اشخاص حیوانات را تحریک می‌کنند و یا برای آنها ایجاد وحشت می‌کنند و بر این اساس از ناحیه آن حیوان خسارتی وارد آید، در ماده ۵۲۵ مورد توجه قانون گذار قرار گرفته است. ماده ۵۲۵ بیان می‌دارد: «هرگاه شخصی عملی انجام دهد که موجب تحریک یا وحشت حیوان گردد ضامن جنایت‌هایی است که حیوان در اثر تحریک یا وحشت وارد می‌کند مگر آنکه عمل مزبور مصداق دفاع مشروع باشد». سابقاً قانون گذار حکم حالتی را که شخصی حیوانی را بزند و آن حیوان خسارتی را به واسطه آن زدن ایجاد می‌کرد را در ماده ۳۶۲ قانون مجازات اسلامی آورده بود و در فرضی که کسی حیوانی را بزند و آن حیوان در اثر زدن خسارتی وارد نماید، آن شخص زننده عهده‌دار خسارت‌های وارد می‌بود. در حالی که مقنن در ماده ۵۲۵ به جای

پی‌نوشت:

۱- نظریه مشورتی شماره ۷/۷۱۷۰ مورخ ۱۳۷۴/۱۱/۱۹ اداره حقوقی قوه قضاییه: «نظر به ماده ۳۵۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ اگر صاحب حیوان از حال حیوان که خطر حملهور شدن و زیان رساندن به دیگران در آن هست آگاه نباشد یا آنکه آگاه باشد ولی توانایی حفظ آن را نداشته باشد و در نگهداری

آن کوتاهی نکند، عهده‌دار خساراتی نیست؛ لذا چون شخص مجنون که فاقد مسئولیت اعمال خود است به لحاظ زوال عقل و شعور در حکم کسی است که آگاهی و توانایی برای حفظ و نگهداری حیوان را نداشته است، مسئول پرداخت خسارت وارده نخواهد بود. توضیحاً اضافه می‌کند که مقررات ماده ۳۵۷ فقط ناظر به خسارت است نه دیه».